

Vážení kolegové,

dostal se mi do rukou návrh zákona „kterým se mění zákon č.100/2004 sbírky, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatření k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy), ve znění zákona č.444/2005 Sb.“. Po prostudování tohoto návrhu, jakož i příslušné důvodové zprávy jsem dospěl k názoru, že některé z navrhovaných změn (zejména v paragrafech 23, 24 a 25) jsou v **příkrém rozporu s dlouhodobými zájmy druhové ochrany. Vycházejí totiž ze zastaralé koncepce a nereflektují současné přístupy k ochraně přírody a zejména ohrožených druhů živočichů.**

Ad paragraf 23: Identifikace versus značení

Komentář k současné praxi a stavu vědeckého poznání problému:

V posledních letech došlo v souvislosti s rozvojem digitálních technologií, morfometrických metod, geometrické morfologie, metod analýzy obrazu, aj. k nevídanému rozvoji metod umožňujících **nezaměnitelnou identifikaci jedince na základě biometrických dat**. Jak známo, tato technologie je rutinně využívána pro identifikaci **osob** (viz pasy s biometrickými údaji a příslušné procedury na hranicích technologicky pokročilých států) a **v praxi je v současné době s úspěchem využívána i při identifikaci exemplářů živočichů zařazených do CITES**.

Biometrická metoda (v nejjednodušším případě **digitální fotografie struktury nesoucí u daného druhu pro identifikaci významné markanty**) je **jednoduchá, levná, jednoznačná a hlavně pro zvířata nepředstavuje narušení pohody (welfare)**.

Naproti tomu mnohé formy značení jsou neobhajitelné a i z hlediska Zákona na ochranu zvířat proti týrání velmi problematické. Například použití mikročipů je sice jednoduché pro kontrolní orgány, ale **u menších a ke stresu náchylných zvířat implantace představuje vážný zásah do organismu**, u větších pak v řadě případů zbytečný a věcně neodůvodněný zákrok. **Mikročip totiž zvíře může snadno ztratit a co víc, lze jej bez problému po smrti zvířete implantovat do jiného exempláře a tím jej bez problému legalizovat**.

Teprve tam, kde nelze aplikovat biometrickou metodu či tradiční nezaměnitelné značení (kroužek) je na místě povinné použití jiných metod, **na prvním místě ovšem moderních genetických** (DNA profil – sekvenace, mikrosatelity aj.). To nevylučuje použití čipových technologií, ale neměly by představovat metodu první volby. O přednostech biometrické (např. fotografické a daktyloskopické) identifikace osob před čipováním také nikdo vážně nepochybuje.

Návrh změn ve znění „Návrhu ...“: Z výše uvedených důvodů se domnívám, že paragraf 23 odstavec 1 by měl být doplněn následující formulací:

„V případech, že k identifikaci exempláře daného druhu lze použít biometrické či molekulárně genetické údaje, rozumí se označením i doložení těchto údajů např. digitální fotografie zobrazující exemplář či příslušnou část jeho těla, popřípadě genetického profilu exempláře.“

Ad paragraf 24: Zákaz držení některých exemplářů

Odstavec 1 je neobyčejně problematický. Samotné zmocnění ke stanovení seznamu druhů, které jejichž držení je zakázáno, podzákonnou normou je nebezpečné a může být snadno zneužito proti zájmům ochrany přírody. Formulace obsažené v důvodové zprávě jasně naznačují, že se tak možná brzy stane, přinejmenším, že takové **zneužití bylo předem předkladateli zamýšleno.**

Teze k chovu ohrožených druhů živočichů v zajetí:

V posledních desetiletích došlo k významné změně v příčinách ohrožení další existence druhů. Do šedesátých let představovala pozornost člověka vysoké riziko – vlivem lovu, masového odchytu pro účely obchodu a chovu v zajetí. Od té doby se **však těžiště příčin ohrožení druhů obratlovců** (na příkladu ptáků doloženo např. v knize *Benetta a Owense Behavioural Ecology of Birds*) **přesunulo ke ztrátě habitatů tj. vhodného životního prostředí v rozvojových zemích.**

Pozornost člověka se stává významným kladným faktorem umožňujícím přežití druhů – ať již nepřímo cestou získání politické podpory (tu občané poskytují tím více, čím více se s příslušnými živočichy mají možnost setkávat v přírodě, ZOO i v soukromých chovech), nebo přímo prosazením ochrannářských opatření *in situ* tj. v domovině těchto druhů, nebo udržováním populací potenciálně ohrožených druhů v lidské péči (*ex situ*).

V posledních desetiletích významně **pokročila i technologie chovu ohrožených druhů v zajetí.** Zatímco **dříve v době formulace dnešních právních předpisů včetně CITES, byly chovy v zajetí spíše odběratelem zvířat odchycených legálně či nelegálně v přírodě, dnes je řada v přírodě kriticky ohrožených druhů v zajetí rutinně rozmnožována a jejich nadprodukce vede k nasycení poptávky natolik, že se nelegální odchyt v přírodě přestal ekonomicky vyplácet.**

Dnes často dochází k paradoxní situaci. V případě mnoha druhů je dokonce naprosto běžnou (i když z pochopitelných důvodů před veřejností utajovanou) praxí, že jsou **exempláře zařazené do přílohy I resp. A CITES ihned po narození eutanazovány či je jim bráněno v rozmnožování z důvodu omezené kapacity chovů (vysokých nákladů),** jakož i **administrativní složitosti převodu na další držitele.** Kdyby pominuly administrativní bariéry, mohla by tato zvířata žít a posloužit jako zásobní populace pro případ dramatického zhoršení situace populací daného druhu v přírodě.

V případě chovu v zajetí je totiž kapacita profesionálních zařízení (jako jsou zoologické zahrady, záchranné projekty a vědecké instituce) řádově nižší než jsou skutečné minimální potřeby druhové ochrany.

Rychle přibývá druhů, které díky populační explozi člověka anebo ekonomickému rozvoji v oblasti jejich areálu rozšíření dočasně či trvale **ztratily své přirozené životní prostředí.** Pro přežití těchto druhů zůstávají k dispozici jen populace chované z různých důvodů v zajetí. **Ne vždy lze takové krize předjímat a profesionálně na ně reagovat – často jsou základem záchranných chovů jedinci pocházející z více či méně nahodilých zájmových chovů** (např. v případě některých asijských želv).

Pro střednědobé udržení genetické variability populace v zajetí je ovšem třeba chovat **řádově 500 rozmnožujících se jedinců.** Takové množství jedinců jednoho druhu není až na naprosté výjimky chováno ani ve všech zoologických zahradách světa dohromady. A to ani u zvířat vcelku nenáročných a skladných - například ani jeden ze skutečně ohrožených druhů hroznýšovitých hadů zařazených do přílohy I CITES není chován ve světových zoologických

zahradách v požadovaném počtu (viz *Marešová a Frynta 2007 – v impaktovaném vědeckém časopisu Ecological Economics*).

Chov zvířat v zajetí je totiž neobyčejně nákladný a pro vládní rozpočty je nereálné řádově zvýšit výdaje na tuto oblast, tak aby byly minimální potřeby záchranných projektů zabezpečeny. Jediným řešením je tedy **spolupráce profesionálních institucí se soukromými chovateli**, kteří mohou nést podstatnou část nákladů na udržování těchto chovů – buď výlučně ze záliby a ekologického přesvědčení (**mimořádně soukromí chovatelé jsou velmi významnou skupinou potenciálních voličů ekologický stran**) nebo i za účelem zisku z této zvláštní formy zemědělského podnikání (která např. v případě akvariálních ryb je **významnou složkou hrubého domácího produktu České Republiky**).

Připomínám, že **povinné zapojení všech držitelů exemplářů** nějakého druhu **do chovných programů typu EEP by nebylo účelné**, protože tyto programy mají tvořit pouze **jádro chovu** a ostatním držitelům tvořícím **satelitní chovy** mohou předávání jedinci s **nižší prioritou**.

Shrnuto, v dnešní době je akutní nedostatek „ubytovacích kapacit“ pro vyhubením ohrožené druhy a jakékoli zákazy držení ve smyslu navrhované právní úpravy (paragraf 24) mohou vést ve svém důsledku k velmi nebezpečným důsledkům pro přežití těchto druhů. Z hlediska ochrany přírody je tedy naprosto nežádoucí prosazovat takové předpisy.

Z mezinárodně právního hlediska je podstatná citace čl. 8 odst 2: „Členské státy mohou zakázat držení exemplářů, zejména živých zvířat druhů zařazených do přílohy A“ (č.338/97 dle str. 2 „Důvodové zprávy“). Tedy, pro ČR v žádném případě nevzniká povinnost implementovat tuto možnost.

Návrh změny ve znění „Návrhu“: Z výše uvedených důvodů se domnívám, že paragraf 24 měl být bez náhrady zrušen.

Ad „Důvodová zpráva“ k článku 1 bodu 25

Důvodová zpráva je ve zdůvodnění tohoto článku (=paragraf 24 v původním znění) formulována velmi nemoderně. Ani jeden z bodů a-e nepředstavuje relevantní důvod pro zákaz, navíc formulovaný jako bianco zmocnění pro vydání podzákonného předpisu. **Ad:**

- a) **BEZPŘEDMĚTNÉ** - v současné době rozvoje genetických metod takové případy prakticky neexistují.
- b) nelegálnímu obchodu lze čelit poměrně snadno jiným způsobem, úplný zákaz je obvykle kontraproduktivní.
- c) **REDUNDANTNÍ** neb problém s úmrtností při přepravě a chovu je řešen jinými právními předpisy, např. Zákonem na ochranu zvířat proti týrání.
- d) **REDUNDANTNÍ**
- e) Nepůvodní druhy – obecně velký problém, ale jejich zařazení do kontextu CITES je naprosto nelogické. I zde je možno místo zákazu možno volit cestu stanovení podmínek chovu.

Příklady navrhovaných zákazů jsou naprosto neekologické a všechny jsou proti duchu druhové ochrany i zdravého rozumu. Přímo poukazují na možné riziko zneužití bodu 25 a zastaralý konceptuální rámec předkladatelů:

- (1) **Primáti.** Celá řada druhů primátů, je ohrožena lovem a ničením jejich přirozeného prostředí. Populace v zajetí se u mnohých druhů mohou stát významnou šancí pro přežití. U malých druhů poloopic či drápkatých opic (Callitrichidae) mohou k jejich zachování přispět významnou měrou i soukromé subjekty. Zákaz je patrně motivován snahou vyhnout se pochybnostem o náležité péči, které se primátům v chovech dostane. Tato záležitost je však řešena více než dostatečně jinými právními předpisy a tudíž nemůže být důvodem pro zařazení do tohoto návrhu zákona.
- (2) **Tygři.** Tygr je druh neobyčejně náročný na prostor, který v přírodě současné Asie již nemá místo na trvalé přežití. Pokud přežije, tak jediné v zajetí. Zároveň je to jedno ze zvířat s největšími náklady na ubytování (několik kg masa za den, bezpečnostní riziko pro personál, požadavky na prostor). Tyto náklady jsou natolik velké, že zoologické zahrady a záchranné chovy nemohou udržet při nejlepší vůli dostatečný počet jedinců. Zákaz, pokud nebude doprovázen miliardami na vznik nových neprofitních chovatelských zařízení povede k přímému ohrožení další existence tohoto druhu či alespoň některých poddruhů.
- (3) **Želvy. Poptávka po želvách samozřejmě nikdy neklesne na nulu, ani když bude jejich chov zakázán.** Potom bude následovat další vlna ilegálních dovozů z přírody (zvláště po připojení balkánských zemí do EU). Domovní prohlídky v domácnostech u tisíců rodin na udání o možném držení želvy pravděpodobně nebudou soudy povolovat a byly by jistě vážným narušením občanských svobod. **Skutečnost, že želvy donedávna masově dovážené z domoviny jsou dnes po tisících množeny na území ČR samozřejmě přispívá hned z několika důvodů k zachování jejich populací – pokud o tom autor důvodové zprávy pochybuje, nechápe elementární principy druhové ochrany.** Nelegální dovoz z přírody se stal neekonomickým a tudíž přirozeně zaniká. To je obrovský úspěch CITES – vytvořil podmínky, kdy odchovaný exemplář je levnější, než ten upytlačený. **Další krok k úplnému zákazu je však nesystémový a po stránce věcné nesmyslný.** Dospělí jedinci v komerčních chovech mají i neobyčejnou ochrannářskou hodnotu. Udržovat na své náklady takto vysoký počet chovných jedinců by si nemohla dovolit žádná neprofitní organizace. **Co se týče osudu odchovaných mláďat – ten je věcí osvěty a Zákona na ochranu zvířat proti týrání. Velmi by pomohlo stanovit povinnost dodávat se zvířetem i manuál obsahující zásady správné péče a nabídku chovného zařízení** včetně např. terárií, UV lamp, vitamínů, aj. Věřím, že v takovém případě by se mortalita záhy dostala hluboko pod úroveň, kterou můžeme pozorovat v přírodě (v přírodě je u mladých jedinců často téměř stoprocentní a klesá na minimum obvykle až ve vyšším věku/velikosti). **Argument, že velké množství odchovných jedinců je pro orgány CITES příliš administrativně náročné, znemožňuje identifikaci a umožňuje přísun ilegálních exemplářů z přírody je vskutku skandální. Dokazuje to jen nevhodnou metodiku registrace a identifikace – je s podivem, že se na nás, kdo vědecky zvířata zkoumáme dosud nikdo neobrátí s nabídkou grantového projektu, který by tuto věc jednou provždy vyřešil. Síla moderních morfologických a genetických metod je taková, že lze s jistotou předpokládat zdárné vyřešení tohoto problému za zlomek administrativních nákladů až dosud věnovaných této problematice. Nabízím v této věci součinnost.**

Obecně: Příklady navrhovaných zákazů jsou **nesmyslné a ve svém důsledku pro druhovou ochranu velmi škodlivé.** Smyslem CITES je omezení (a kontrola objemu) obchodu s druhy jejichž populace by mohly být nadměrným odchytům či lovem zdecimovány. **Není ale účelem omezit chov ohrožených druhů v zajetí. Naopak, moderní přístup je umožnit, aby veřejné i soukromé prostředky věnované do provozování chovatelských**

zařízení byly přednostně věnovány chovu druhů v přírodě ohrožených a nebyly tak zbytečně promrhány jinde.

Legislativní prostředí by tedy mělo držitele (a zejména úspěšné chovatele resp. rozmnožovatele) **legálně nabytých exemplářů** nikoli kriminalizovat, ale naopak výrazně **zvýhodňovat**. Tím by byla umožněna alokace ekonomických zdrojů do udržení populací využitelných v záchranných *ex situ* projektech. Držitelé by ovšem měli být za tuto podporu od státu povinni shromažďovat a poskytovat záchranným projektům základní data (genealogie, life-history, aj.) a dodržovat doporučení zamezující znehodnocení jejich chovného materiálu (např. vyhnout se nežádoucí hybridizaci či inbreedingu). V tomto ohledu je však předložený návrh zklamáním – neobsahuje nic, co by bylo reálně využitelné pro tvorbu *ex situ* projektů a mohlo by facilitovat spolupráci soukromých držitelů geneticky cenných exemplářů.

Závěrem doufám, že moje připomínky, jako vědce a vysokoškolského pedagoga v oborech zoologie, etologie, evoluční biologie a ekologie budou brány jako vážný podnět pro diskusi vedoucí ke zlepšení současné legislativy v oblasti druhové ochrany. Vzhledem k tomu, že můj pohled je dán naprosto neprofitní povahou našeho vědního oboru i mého osobního vztahu ke zvířatům, věřím že bude náležitě pochopen.

S pozdravem,

Doc. RNDr. Daniel Frynta, Dr.
(pracoviště:
katedra zoologie
Univerzita Karlova,
Fakulta přírodovědecká)